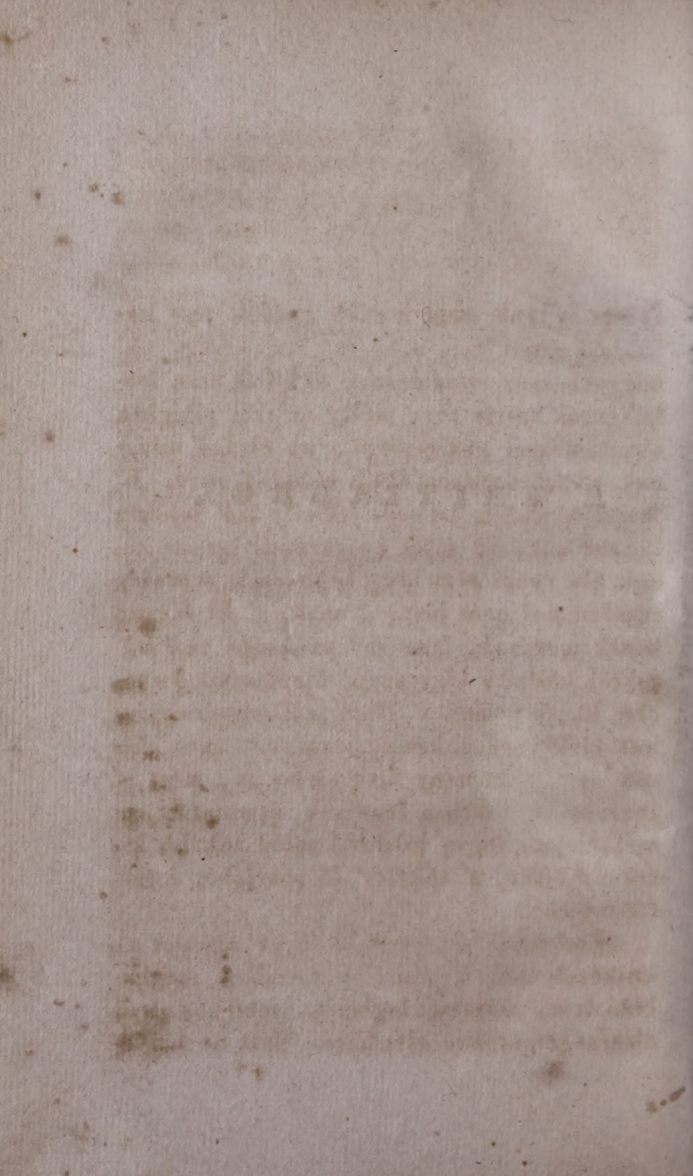

A' K R I T I K Á R Ó L.

Nincs nálunk sem inkább gyűlölt sem kevésbé értett szó, mint ez: kritika. A' nagyobb rész ócsárlásnak és hibák után leskődésnek tartja azt, melly az írói világban elrettentéssel pusztaságot, az olvasó világnak pedig úntatás által csömört okoz. E' fonák hiedelem kétségkívül olly író' fejében származott, ki saját dolgozásait igazító kezek alá venni sem elég belátással, sem elég türelemmel nem birt. Annak, a' ki lágyan bánik magával, igen is, szüksége van másoktól hasonló lágysággal fogadtatni. Az pedig, ki műveinek a' Horáztól annyira ajánlott törlögetéssel készít maradandóságot, bátran lép a' kemény bíró elébe is, mert a' legroszabb esetben legalább útmutatást remél, minél fogva hibáiból mind inkább kivetkezhetvén, a' tökélet' fő pontjához közelíthessen.

Embernek ártalmasabb férgé nincsen az önszeretetnél. A' szert és mértéket meghaladó írói önszeretet legbizonyosabb út az írói dicsőséget örökre elveszteni. Mert ne higyé-

tek, hogy volna ember eléggé erős mindég és mindenben a' leghelyesebbet egyszerre kitalálni. Legtöbb esetben vagy saját gondolkodás, vagy idegen intés tanít-meg a' rossz helyett jót, 's a' jó helyébe jobbat tenni. Homér száz meg száz Aristarchus' kezén ment keresztül míg azzá lőn a' mi; 's Shakespearnek régi nyomtatványiból megmutatta Tieck miképen javíttatott ő dolgozásain, mellyek nevét megdicsőíték. E' példa tűkör gyanánt szolgálhat némelly úgy nevezett genieknek, kik műveiket ihlés által származottaknak vélvén, azokat hibátlanoknak tartatni kívánják; 's benne sem magoknak változtatást, sem másoknak szabad ítéletet nem engednek.

Jobbítgatás a' maradandóság' egyedül való talpköve; a' jobbítgatás pedig szükségesen hiba - keresést és találást teszen-fel. Nincs író, kinek gondolkozás-módja, ismeretei, hajlandóságai 's művei jobbítást nem fogadhatnának-el 's jaj annak, ki ezen jobbításra teljes erővel nem törekszik! De a' jobbítás' mestersége nehezebb mint gondolhatnók. Nem elég változtatni, nem elég szót szóval, sort sorral felcserélni, hanem principiuminkat tisztogatni, ismereteinket mind bővíteni, mind célra irányzani, érzel-minket 's gondolatinkat nemesíteni 's művé-

szi hajlékonysághoz szoktatni; phantasiánkat gazdagítani, erősíteni és fékezni; nyelvünknek, kitételeinknek könnyű lebegést erőt 's ezerféle, de mindég illő színt keresni: ez a' titok, a' mi által a' classicusság' úta felnyílik.

Ismerd ten magad'! mond a' régiség' bölcse; 's ez igazságra nincs senkinek nagyobb szüksége, mint az írónak, ki a' jelenkor' és maradék' szemeit magára készűl fordítani. A' könyvszerző' rendeltetése magas rendeltetés. Ki az élet' szepillantatnyi szüksége miatt 's a' könyváros' parányi zsoldjáért írogatjába az íveket; ki valamelly keresztül futó véleménynek, vagy a' hatalmasok' céljainak áldozza tollát; az elvette jutalmát ez életben 's a' maradék' tiszteletére számot ne tartson. Camoens éhen hala-meg, Rousseau üldöztetett; de fejéhez és kebléhez mind-egyik hű maradt, 's dicsőségek el nem enyész örökké. Ha velök osztolni akarsz, ne válaszd a' tágas utat, mellyen a' sokaság tolong; hanem vonulj félre 's tedd-meg a' leg-hosszabb, legnehezebb menetelt: szállj-le saját magadba! Vedd szoros vizsgálat alá minden érzelmeidet, gondolataidat 's ismere-teidet; 's akár belső kútfőkből forrottak-ki, akár tapasztalás és tanulgatás által kívülről

eredtenek: válasz-d-ki közölök a' jót, szépet és valót 's tedd szíved' és lelked' elkerülhetetlen szükségévé. Ez az első és legfontosabb lépés; mert csak így lehetséges írásaidnak a' tiszta és való érzés' bélyegét viselni. E' nehéz munkát szakadatlanúl kell egész életedben folytatnod 's egyszersmind tanulnod ismerni másokat is, kik előtted a' kevesektől ismert pályán dicsőséggel jártanak. E' kettős, de eredetileg egy kútfejtő studium (magad' és másokat vizsgálni) taníthat-meg egyedül mind magadból a' lehetséges erőt 's minden lehetséges oldalról kifejteni; mind idegen erőnek és ismeretnek úgy venni hasznát, hogy általa saját karaktered' valója, tisztasága és szépsége meg ne homályosodjék.

Illy vizsgálat magad és mások felett kétség kívül csak úgy vezet jó következtésekre, ha részrehajlatlanúl tétetik. Vak szeretet és feltétel nélküli tisztelet, épen úgy veszedelmes, mint szertelen bizatlanság saját erőnk-höz, 's előleges megvetés mások iránt. Nézd keresztül az írói műv' célját 's karakterét 's ha e' kettő figyelmet érdemel, ügyekezéssel megítélni, hogyan van az elsőnek elég téve, 's milly híven tartatott-meg a' másik. Kímélés nélkül válasz-d-el a' jót a' rosztól, szépet

rúttól ; gazdag sajátságot szükkeblü utánazástól, genialitást mindennapiságtól, célirányost iránytalantól, 's több illyeket. Alapos bizodalom maga iránt a' nagyság' egyik alkotó része: de ezen bizodalmat csak akkor birhatod méltólag, mikor az érdeklött választási tehetséget hosszú tanulás és gyakorlat által sajátoddá tehetted. 'S ezen választási tehetség, vagy ha tetszik, tudomány az, a' mit kritikának neveznek.

Ez az előitéletek és visszaélések által sokszor és sokképen elundokított kritika a' maga valóságában nem egyéb ; mint a' nevelés, szokás és példák' előitéleteitől megtisztított józan észnek és hosszú célirányos gyakorlással kifejtett helyes ízlésnek következése. Az emberi ész' alaptörvényei mindég és mindenütt ugyan azok ; 's ha közönséges és magányos nevelés, ha vallási és polgári alkotvány, ha fonák észrevételekből eredt principumok és szokások itt és ott elhomályosítják is : a' vizsgáló fej eredeztetés, hasonlítás és következtetés által tisztába hozhatja, 's az emberi észet Memphisben mint Athenában, Londonban mint Otahitiben bizonyos, egyetemi szabásokra vonhatja vissza, mik az egész földkerekségen keresztül zsinórmérték gyanánt szolgálnak. Ha így van az ésszel :

így kell lenni az ízléssel is; mert ez a' józan ész' elengedhetetlen befolyása, 's mondanom kellene, vezérlése alatt formált érzésnél, nem egyéb. Az izlés, való az, a' személyesség' sokféleségéhez képest ezerképen különbözik. De midőn egyetemiségről van szó, minden személyeségi különbözőségektől el kell vonni magunkat. Némelly gyenge szem némelly szín' tündökletét el nem viselheti, a' miben az erősebb kedvet talál; némelly gyenge ideget a' harmonica' hangjai kellemetlen erővel ráznak-meg, midőn az erősebb idegűt kellemesen mulatják; némelly eldurvult érzékűt a' tragikai szenvedély' legerősb kilobbanása sem hoz figyelembe, midőn a' kitisztult érzelmű ember szelíd, de jóltevő könyvet önt, az érzékenyséig elromlott pedig iszonyodva fordul-el: azért mellyik érezni tudó nem érzi, hogy Homer és Ossian, Sophokles és Shakspeare, Virgíl és Milton ugyan azon vonásokkal ismerték és rajzolták a' szépet, nagyot, felségest 's mindent a' mi még ezekhez tartozik? Lehet e' józanon állítanunk, mintha Aristophanes' korában a' komikai tehetség más alkotó részekből állott volna, mint ma? A' szép 's minden vele határos érzés minden kor, hely és éghajlat' embereiben egyforma alapvoná-

sokkal tündöklött. Következik, hogy az, a' ki a' józan ízlés' magvait keblében hordja (mert azokat, mint az okosságot, a' természettől nyerjük) nyomos studium által kifejtven készíthet magának bizonyos egyetemi, de személyiségi sajátságok 's szokásba ment formák által félre nem vezetett mértéket, a' mit saját és idegen művekre csalódás' félelme nélkül alkalmaztathat.

Kettőt beszélek: egyet, hogy van, legalább lehetséges, bizonyos egyetemi értékű alapokon épült k r i t i k a; másat, hogy illy kritikának birtoka nélkül egy nagyra törekedő író sem lehet. Azokat, kik ez utólsóra nézve ellenkezőt állítanak, szabad legyen kérdezni: ismernek e' nagy írókat különösen, 's virágzó literaturákat közönségesen, hol minden szép és jó ne a' kritika' segedelmével tenyészett volna? Homert és Ossiant hozzátok-fel. De mit szólnánk, ha a' Homer előtti énekesektől 's az Ossiant megelőzőt Bárdoktól művek szállottak volna hozzánk 's belőlök nyilván lenne: az elsőktől az utóbbiakig mint hágott felebb a' művészség, kétségkívül gond, reflexiók és gyakorlás, az az, sajátképen kritikai studium által. Mi volt a' drama Thespi alatt tudjuk a' régiektől, 's mondjátok-meg Thes-

pistól Aeschylosig ezen nagy lépést minek kell köszönnünk? Ha pedig Aeschylos után éppen Sophoklest veszitek kézbe: fogjátok e' tagadni a' studium' szemmel látható nyoma-
it, mellyek a' bölcs görögöt a' tökélet' magasabb polcra felé vezették? Vagy azt vélték e, hogy a' kolonosi Oedipus származhatott vala, ha szerzője előzőinek és egykorúinak műveiket, saját műveivel sokszor és gondosan nem hasonlította volna? E' hasonlítás, e' studium által emelkedés, vagy emelkedni akarás, legnyilvánvalóbban kitetszik, ha Aeschylos' Choephorosait a' Sophokles és Euripides' Elektraikkal egybevetjük. Mind a' három drámának tárgya ugyan azon egy: a' gyermeke által meggyilkolt Klytaimnestra. Az aeschylosi előadás minő egyszerűleg nagy, de még nem egészen kiforrott, nyers érzelmekkel; Sophokles mennyivel gazdagabb már formákban 's minden erős vonásai mellett milly asszonyilag nemes képben állítja fel Elektráját. Euripides megbukott, de bukása legvilágosabban mutatja: mennyire vizsgálta legyen két előzőjét, midőn azoktól eltérni, 's formáit az övéiknél gazdagabbakká tenni 's a' szánakozást új situatiók által magasb lépcsőre vinni törekszik. Az illy kifejtéseket a' görög literatura' több ágain

keresztül is lehetne folytatnunk. Kisérje bár valaki a' görög prosa' történeteit a' laertai Diogenesnél fenmaradott pherekydesi töredéktől fogva egy felől Herodotosig, Thukydidesig és Xenophonig, más felől Platonig és Aristotelesig: 's állítsa, hogy az nem kritikai studiumnak köszöni virágzását. A' rómaiakról pedig ki fogná ezt tagadhatni? Nem szükség Cato' rögzös töredékeit Julius Caesarnak és Cicerónak síma nyelvével, az enniusi és pacuviusi nehéz folyású maradványverseket Virgil' bájos gördületű sorai-
val hasonlítgatnunk. Mert íme Cicero maga számtalanszor beszéli: melly szorgalommal és küzködéssel ügyekezett ő Demosthenes' erővel és tüzzeel teljes beszédét 's Isokrates' ékességgel rakott írásmódját sajátjává tenni. Midőn az előtte élt 's vele egykorú római beszélőkről rendre ítéletet mond; midőn magyarázza, miért volt Hortensius ifjantan híres? mert korához illőleg az asiai virágzó beszéddel élt 's miért vesztett, vénülvén, híreből? mert még akkor is a' korához, az az lankadó tüzéhez, már nem illő czifrázatokat el nem hagyta; midőn előadja, mint tért ő maga öregedő korában ifjúi áradozó beszédmódjáról az atticismus' egyszerűségére; midőn philosophi munkáinak egyikében

themává teszi magának a' dialog' platoniformáját nyomról nyomra (noha nem szerencsésen) követni, mind akkor saját kritikai studiumáról eleven vonásokat terjeszt előnkbe. 'S a' poetákat a' mi illeti: Horátz Augustushoz és Pisókhoz írt levelei, nem a' kritikának örök emlékeihez tartoznak e? Ha egyszer az ő tiszta principiumival megismerkedtünk, könnyen megfoghatóvá lesz előttünk az a' gond által nyert csín és szépség a' mi nem csak saját odáin, de barátjainak Virgílnak és Tibullnak műveiken is tündöklök; holott még a' Cícero' kezein keresztül ment Lucretius' nyelve is hozzájuk képest avult és nehézkes.

Ezer ilyen példákkal untathatnálak beneteket; elmondhatnám, miket tettek légyen az újabbkori Europa' híresei: de ki nem tudja azt jobban mint én? Nem is czélom példákkal bizonyíttatni azt, a' mi felől kétkedni nem lehet; csak azon ohajtást akarom nyilván kimondani: bár ez érdeklett kritikai studium' nyomai közöttünk mind sűrűbb, mind következéssel teljesebb jelenségekben mutatkoznak! Vagynak ugyan szerencsés talentumok, mellyek az ifjuság' erejétől segítve, különös studium' nélkül is, tiszteletre méltó műveket alkotnak: de az

így alkotott művek a' mellett hogy zavarosság nélkül ritkán vagynak, többnyire elsők és utólsók. A' természet által egy pontba szorított tűz lánggal pattan-ki 's elalszik; a' kipattanó lángot erőben fentartani 's tiszta, maradandó világítássá változtatni, nem vak pillantat', hanem a' művészileg kifejlett 's szabad akarat szerint munkálódó genie' következése. Elmét, érzelmet és képző tehetséget a' természet ad; tárgyakat pedig kívülről, tapasztalás által kell gyűjtenünk. A' ki ismereteit szélesíteni elmulta, az kénytelen azon kevés tárgyak' szűk körében legeltetni tehetségeit, mellyek valaha ez vagy amaz történetből előtte feltűntek 's kedvét és figyelmét megragadták. A' szűk körben forgó lélek hamar kimeríti magát, gondolati és képzelményi mindég ugyan azon egy ideákkal 's képekkel foglalatoskodván egy oldaluk maradnak 's fogynak inkább mint nevekednek. Ezer ilyen embereket láthattok mind az irói, mind a' nem irói világban, kik egész életeken keresztül magok magokat ismétlik 's azon egy ponton maradnak mind principiumikra, mind tetteikre nézve, hová egyszer történetből vetődtek. E' veszedelmes fenn akadás' eltávoztatására kíváncsatik tehát a' sokszor említett kritikai

studium, az az, több több ismeretszerzés
 célirányos gyakorlattal, és előre el nem
 foglalt komoly vizsgálattal párosítva. Isten
 az embert sok és sokféle belső erővel ké-
 szítette-ki; de csak az fejthet-ki magából
 minden erőt, ki sok és sokféle tárgyakkal
 teszi lelkét öszveérésbe. Kinek a' virágfes-
 tés szerencsésen ütött-ki, lehetetlen, hogy
 az emberi alakfestés elérhetetlen munka le-
 gyen; még is ha ecsetét napjai' mindegyi-
 kén egyedül virágra használta, természet-
 sen kicsiny körű festő fog maradni; 's mi-
 leszen még, ha virágban is nem dolgozott
 egyeben, azon bokrétán kívül, a' mit szere-
 tője' keblén legelőször meglátott? Ez egyet-
 lenegy forma, egyetlenegy helyzet és szín-
 adás bilincsbe veti képzeletét, hogy túl
 rajta emelkedni ne tudjon. Így történik az
 írókkal is, 's írok közt a' költővel leggyak-
 rabban. Nem mondom azonban, hogy az
 írónak mindenfélét kelljen próbálnia, azzal
 is örömet megelégedném, ha sokfélét nem
 próbál: ohajtásom teljesítve van, mihelyt az
 író a' maga tárgyát minden viszonyban 's
 minden oldalról a' lehetséges mélységgel
 tekintette, mihelyt formákban és tónban
 magát meggazdagította 's erővel hajlékony-
 ságot, hajlékonysággal biztos lebegést pá-

rosítani tud 's pályája' folytatában sem lankadás, sem ismétlés 's egy pont körül egyformán kerengés által magát meg nem únatja.

Azt kérdem már: miként lehessen a' nemzet' jobb agyagból gyúrt íróiban a' mind ezekre megkívántató studiumot leghatóságban felébresztteni? A' magányos készület hasznos is elkerülhetetlen is; még is ha csak magunkat halljuk, utóljára fejességre szokunk. Idegen ítélet' hallása érezteti velünk, hogy a' dolgot más szemekkel is lehet tekinteni; hogy van még olyan is a' mit nem tudunk, vagy nem jól tudunk; hogy abban a' mit hibátlannak hittünk, gáncsoskodni is szabad; hogy önszeretetünk' hizelgése i idegen szemeket hiányainkra nézve be nem hálózhatnak 's több illyeket. A' ki az ephemerisek' sorából egész komolysággal kiemelkedni akar, illy észrevételek után bizonyosan gondosabb pillantatot vet magába 's íme az idvességes munkának eleje meg van téve.

Sok nagy író' műveit ismerjük, de kevésről jött emlékezetbe, mint jutott elég erőre olly műveket készíthetni? Annál becsesb előttem Göthének ön életirása, mivel abban sokat szól azon studiumokról, miknél fogva magát íróvá képezte. Jegyezzé-

tek-meg e' környülményt, melly szerint magát 's műveit barátainak, például Herdernek és Menknek ítéletei alá szerette bocsátgatni. E' szokás, úgy hiszem, az ő írói nagyságának egyik igen nevezetes elősegítője volt. És keressetek a' tudomány' történeteiben példákat 's nem úgy találjátok e, hogy valahol több classicusságra törekedő írók őszinte barátsággal kapcsolódtak össze, ott a' való studium által a' művészi lélek fölébredezett 's gazdagon fejlett-ki. Ki nem tudja mi történt német szomszédainknál Lipcsében, Schweitzban és Göttingában? 's miért? Kétségkívül azért, mert a' szövetkezett írók egymást 's egymás által magokat figyelembe tartották; ismeretet, útmutatást, és visszaigazítást kölcsönösen adtak és vettek; szóval a' kritikát életbe és gyakorlatba hozták. A' mi egy kisebb társaságra nézve illy haszonnal teljes volt: miért ne lenne az hasonló környületek közt, egy egész nemzet' minden íróira nézve is? 'S ezen állítás' következésében miért ne lehetne, vagy inkább miért ne kellene a' kritikai studium' kölcsönös alkalmaztatásának minden írók közt fenn állani? Én legalább azon restséget, melly az önkritikával bajlódást olly nehézé teszi, vagy elszéleszteni,

vagy megbüntetni 's annál fogva az írói világba életet és erőt önteni nem látok más módot: mintha azok, kik a' kritika' hasznait ön magokban érzik, fáklyájokat másokra is fordítják 's jót és roszt 's szépet és rútat méltóképen bírálván a' literatura' egészébe virágzást és tenyészetet lehelleni törekednek.

Az ellenvetés, jól tudom azt, már évek előtt megtétetett, mert, úgymondanak, kezdő literatúrában mint ez a' miénk, nem korbácsra, az az részrehajlatlan megítélésre, hanem sarkantyúra, az az (ha jól értjük) éljen-kiabálásra és díjosztásra van szükség. Olly állítás, a' mit vagy nem értek, vagy nem hihetek. A' kezdő literatura' emberei, mint a' már teljes virágzatú literatura' emberei is, vagy nagyok vagy kicsinyek. A' mi kicsinyeinkről nem szólok; nagyainkat pedig a' mi illeti: lehet e nagy igazságtalanság nélkül általában mondani, mintha ők a' közönség' javalásában, azt az úgy nevezett sarkantyút meg nem kapták volna. Csokonai, ki a' maga korában, nagy figyelmet érdemlő jelenés vala, köz enthusiasmus-sal fogadtatott; Kisfaludy Sándor' neve a' haza' egyik sarkától a' másikig zengett mindjárt, a' mikor Himfy megjelent; hason-

lót lehet állítanunk Berzsenyiről is, ki legelső felléptével szokatlanul szép nyelve és heve által minden jobb kebelt mozgásba tett; azt hiszem, hogy Kisfaludy Károl és Vörösmarty sem vethettek a' közönség' szemére hidegséget. Ezen felszámlált írók már, kik minden kétségen túl nagyobb íróink közt a' legnagyobbak közé tartoznak, minékutána saját kebelekből 's a' közönség' tapsaiból, önérzést és önbizodalmat méltán meríthettek: fogják e magokat magányos kritikákkal elrettentetni? Fognak e egy Kazinczynak, Képlakinak vagy Cselkövinek még olly kemény, még olly orakulumként zengő ítéleteik előtt is elnémulni? Örök tapasztalás szerint, kit egyszer az írói lélek' szent dühe, vagy ha nem épen szent dühe is, megkapott: annak többé a' recensensek' egész egyesülete is gátat nem emel; 's ha ettől féltek hiában van félelmetek most és ezentúl.

De ha elrettenteni, elnémítani nem tud a' kritika gáncsolásaival: bizonyosan sarkantyú helyett szolgálni sem tud magasztalás által. A' Bécsi Musa' és Mindenés Gyűjtemény' bajnokai vetekedve szórták egymásra complimenteiket. A' Musa' versszerzői Voltairenek, Popenak, Hallernek,

's a' Musák tudhatják még kiknek, tétettek elébe; Péczeli a' Henriade' és Zair' paraphrasisáért classicus írónak kiáltatott - ki; — literaturánk' egésze csaknem minden hiány nélkülinek magasztaltatott 's mind ezek által mellyik az a' genie, ki felsarkantyúztatott, az az, a' tökélet' nagyobb lépcsőjére emeltetett volna? Kik voltak azok, kik a' mult század' közepe után halálos zsibbadásba hullott nyelv' grammatikai szerkeztetésére, sajátságaira, erejére 's rejtekben lévő kincseire legelőször komoly és mély tekintetet vetettek? Nem Baróti és Révai e, kik egymás' műveit kíméletlen, sőt ellenséges vizsgálat alá vévén, 's egymás' erejétől nyomtatván, kölcsönösen hathatós studiumra ébresztettek - fel? Nem Révai és Verseghy e, kik egymás' principiumit támadván - meg, külön külön a' magokénak ótalmára elme' és tudomány' kincseit halomra gyűjteni kényszerítettek? Nem ezen kölcsönös kritikai villongásban vetette e meg Horvát István a' maga collossusi témerdekségű nyelvtudományának talpkövét? Révai' tollcsatái nem egyebek voltak a' legtisztább alapú kritikánál. A' nagy embernek még gyengeségeiből is látható, miképen az ő szíven mindenek felett a' nyelv'

ügye fekütt. De ott is, hol a' literatori versengések (mint a' később kezdődött neologismusi közönséges pörben) tisztátalan kútfőkből eredtek, a' kölcsönös szemrehányásokból eredt hasznokat tagadni lehetetlen. A' Kazinczy ellen történt felkelés alatt lettek gondosabb literatoraink a' Révaitól mutatott útra figyelmezőbbek; kezdék Kazinczynak ragyogó oldalait — nyelvízlést és nyelvhajlékonyságot — ismerni; kezdtek magoknak saját írói karaktert alkotni. Legbizodalmasabb bátorsággal merem állítani, hogy ezen előre ment 's közrendületet okozott kölcsönös kritika és ellenkritika nélkül soha, például, Vörösmarty saját bélyegű, általható erejű, genialis nyelve nem lett volna lehetséges.

Ha egy czéliránytalanul folyt 's mellékes tekintetek, és pasquinádi formák által elundokított versenynek illy kitetszőleg nagy következései lőnek: minek nem kell még történnie, ha ezen versenynek hideg, részrehajlatlan és czélirányos vizsgálatot teszünk helyébe? A' természet' egyik alaptörvénye, mond Newton, a' tunyaság' törvénye; 's hi-gyétek - el, fenn álló kritika nélkül mind író mind literatura vagy tespedésben marad, vagy tespedésbe süllyed vissza. Csak az

ügyekszik tovább haladni, a' ki tudja, hogy az út' egy része még hátra van. Volt idő, midőn ellenségnek kiáltottuk azt, ki itt vagy amott hiányt vetett szemünkre; ki ez vagy amaz írónkat emberi gyengeség nélkül valónak nem hitte. 'S niúért? Mert az idegenek, úgymondánk, észre fogják venni hibáinkat. Ha tehát a' Baróti' Virgiljének recensense a' bécsi Annalisokban Barótit Voss mellé, vagy épen Voss elébe tette volna: lett volna e azért a' tiszteletre méltó öreg olly jeles mint Voss? 'S a' magyar nemzet birt volna e olly Virgilt, mint a' német? Pedig, úgy hiszem, az volna a' való czél, legalább annak kellene lenni, hogy jelesek és nagyok' legyünk, nem pedig, hogy csekélységünk szomszédaink előtt rejtve maradjon. Ha vagynak fogyatkozásaink 's azokat magunk vesszük észre, ketőt nyertünk. Mert mind az idegenektől elragadtuk az időt azokat szemeinkre vetni, mind a' jobbulás' útjára vezettük magunkat. Valameddig magunkat tömjénezzük 's párányi tehetségeinket nagyító üvegen szemlélvén hibáinkra szemeinket bezárjuk, valameddig a' bíráló kritikust kifogás nélkül garázdának, műveinket jobbítás alá nem eshetőknek, írói dicsőségünket csorbíthatat-

lannak hisszük: mind addig gyermekek maradunk 's a' mély tudományok' pályáján és a' szép művészség' mezején egyenlőleg erő és ízlés nélkül fogunk bolyongani. Írók és olvasók örökös viszonyban vagynak egymással; íróival együtt halad az olvasó közönség, együtt állapodik - meg, együtt marad hátra. A' kritika' következései mind a' kettőre nézve jóltevők, mert ha egy felől az író studiumra kényszerítetik, más felől az olvasó' szemei megnyílnak 's kezd látni 's itélni. Egy egész századig volt Gyöngyösi István köz tiszteletben 's Zríni feledségben, mert senki sem volt, ki szavát felemelvén az érdemlett helyet mindegyiknek kimutassa. A' Bécsi Musa' korában Gyöngyösi János nem csak kedvelőket talált, de a' verscsinálók' egész nyáját követésre vonta 's lehet e képzelni hogy Csokonai és Vályi Nagy már akkor vissza ne rettentek volna az ízetlen példánytól, ha valaki olly erővel, ízléssel és tudománnyal szólalt volna meg, mint például, a' Siegwart' recensense? Jól említem, midőn gyermekéveimben Himfy mellett Mátyásinak és Pócsnak versei mustaként olvastattak előttem 's ha lett volna, ki a' közönséget Himfy és a' más kettő közt szemmel látható különbségre figyelmezteté va-

la, lehetséges volt volna e, legrövidebb figyelmeztetés után meg nem ismerni, hogy ha az első tiszteletre méltó művész, a' más kettőt művészeknek még csak nem is tarthatjuk? Száz illy példákat hozhatnék elő, de inkább azt kérdem: nyereségnek tartanók e azon korba visszavetődni, mellyet most rajzolék? Igazságosnak hinnők e, végtelen indolentiával rossz íróinkat a' jókkal egy sorban szenvedni? Nem vélnők e károsnak, ha szép és rút közt választani nem tudván izlésünk megtompulna 's jobb íróinkat elfeledvén a' rosszabb után indulnánk-e? Ime pedig az esetek, mellyek valamint eddig, úgy ez után is, ha a' kritikát makacsúl számkivetjük, megtörténnek. Igen is, visszamegyünk az időkre, midőn az érdem felett tisztelt Gyöngyösi István is csak úgy ismertetett, hogy a' Tunyogi' haláláról írt kimondhatatlan rossz 's az ő könnyűségével 's rímelési módjával teljesen ellenkező versek, neve alatt botránkozás nélkül olvastattak.

Valahányszor azon közönséges kedvetlenségről gondolkozom, mellyel az eddig imitt amott megjelent könyvvizsgálatok nálunk fogadtattak, mind annyiszor vissza'snak tetszik, hogy ezen kedvetlen fogadtatás olly nemzetben történik, hol az országos

és megyei gyűléseken véleményét szabadon kimondani 's az ellenkező értelműek ellen szemben és nyilván kikelni, századok óta szokásban van. De talán a' tűnemény még sem olly visszás, mint az első tekintet mutatja. Az emberi környülmények, principumok és tettek rejtélyes szövődéssel folynak egymásba 's egymáson keresztül. A' magyar polgári alkotvány az aristokratiai egyesületet tévé a' monarchiai hatalom' háttartalansága ellen védsáncczá. E' századokat felül élt alkotvány a' nemzet' egész lényére, gondolkozására 's módjaira természetesen nagy befolyást vön 's innen a' leghasznosb 's legártatlanabbúl gondolt intézetek sem lelhettek köz kedvességet, hanemha fent álló szokás szerint az aristokraták' gyűlésében megvítatva 's helyben hagyva voltak. A' közdolgok' együttfolytatásába beleszokott, de a' literatori helyheztetésekkel ismeretlen magyar figyelmessé lön, midőn egyszer egy magányos író szokatlan példával előállott, ítéletét valamelly más íróról nyomtatásban elmondá. Szólani, így gondolá magában, szabad, de ez a' nyomtatott ítélet uem egyéb végzésnél, végzést pedig csak forma szerint öszvegyűlt törvényhatóság tehet. Ezen hibásan alkalmaztatott principumból származott

a' hit, hogy ítéletet hozni, szükséges nyelvjavítást ajánlani 's több ilyenek, csak bizonyos erre a' célra alkotandó tudományos egyesületnek legyenek megengedve. Hazám' fiai! a' literatori világ egyedül a' józan ész', ízlés' és tudomány' igazgatása alatt van; hatalomegyesületek pedig, törvényszékek és törvényhatóságok itt nincsenek 's veszedelem nélkül nem lehetnek. Minden író egy független status, szabad magát mással összekepcsolni vagy mástól elszigetelni; szabad jó vagy rossz úton vándorlani, szabad íróársairól jól vagy rosszúl szólani, szabad nyugalját és dicsőségét elpazérlani vagy megalapítani, 's e' végetlen szabadságban, az az, függetlenségben egyedül a' hatás' és visszahatás' ereje tartja az egyirányt, ne-hogy végetlen zavar következék.

Nem volt az így mindenütt. Franciaországban a' despotai principiumokkal birt Richelieu' gondolkozása' módját a' politikai világból az íróiba által tette 's a' francia akademiát a' literatura' fő dicasteriumává alkotta. 'S mi történt? Hogy az akademia a' nyelvet legelőször is birtokába vette 's számtalan szavaitól megfosztván 's békóba vetvén elszegényítette: minden tudja. 'S tudhatja azt is, miképen az akademiai tagok

mind azokat, kik saját fejeikből mertek gondolatokat formálni üldözték, 's ez által az ideák' kifejlését 's a' tudományos mélységre és nagyságra törekedés' útát bezárták. Voltaire, d' Alembert, Diderot 's mások a' genialis Rousseau ellen öszve esküdtenek, mivel nem tőlök, hanem saját szivétől kért tanácsot. Rome de l' isle, ki a' természetnek új törvényeit fedezte-föl, nem nyerhetett az akademiában helyet, és írásait egy akademikusnak sem szabad volt említenie, mert Buffonban hibát mutatott-ki. 'S e' lélekölő despotismus' szelleme úgy áradt-el egész franczia országon, hogy literatori hírt szerezni többé senkinek sem lön lehetséges, hanemha magát valamelly tudományi törvényszék' tagjává tehetette. A' tudomány' minden ágaiban megjelenő folyóíráások árendába adattak 's így annak előmente csak az árendási szabad kénytől függesztetett-fel. 'S ez okból még 1790-ben is Párisban nem Linne, hanem Tournefort szerint taníták a' fűvészséget; 's l' Heritier, és Cavanilles az akademiából kizárattak: mert Jussieu, a' fűvészség' árendása, Linnének egy tanítványát sem szenvedheté. Ekkép veték-meg a' francziák Newton' derék találmányait is: 's míg azok egész Európán keresztül bevétet-

tek: nálók a' Descartes' hypothesisai régi helyeiket még mindég megtartották. Így maradt közöttök változatlan erejében a' Corneille által felállított három egység' tudománya, még akkor is, midőn Shakspeare hazája' fiainak és a' németeknek mustraként világított; 's hogy minden egyebet elmelőzzek, így maradt nyelvök örök poetai szégyenségben még akkor is, midőn saját legnevezetesebb íróik az ellen panaszolkodni felállottak.

Egészen különböző játékszín nyílik-fel német szomszédainknál. Francziákat szolgailag követni vala a' tón; 's a' gottschedi iskola állott divatban. Lessing felemelé szovát 's tőle kezdve saját fejével gondolkozni, és saját gondolatait 's ítéleteit szabadon kimondani, minden magát érző literátorban szokássá változott. Tudományos céhokról politikai környülményeknél fogva nem lehet szó, 's minden magányos írónak megnyittaték az út a' nyelvre, tudományra és közönségre annyi befolyást szerezhetni, a' mennyire személyiségi erejénél fogva képes volt. Ezen helyhezetből természetesen következett, hogy azon egyetemi szín és tón helyett, mire a' franczia társalkodói lélek mind a' társasági körökben mind a' könyvszerzésben egyiránt

vonatztatott, személyes karaktereket kinyomó ezerféle vonások; azon külső fénnnyel ragyogni szeretés könnyen, és felülegesen elsikló elmésség helyett, mit a' társalkodás által formált, 's társalkodásra irányzott franczia műveltség magával hozott, komoly tekintetű mélység; az udvari nagy világgal 's a' mellett és abban felvirult nemzeti literaturával kizárológ foglalatatoskodás helyett, mi az előbbiekből szükségesen folyt, az idegen literaturákra kinézés, 's annál fogva bizonyos tudományos egyetemiségre törekedés lettek kelendőkké. Így lőn a' kemény ajku 's egy kisség nehezen mozgó német nyelv az írók' sokféle karakteréhez, a' szabad vele bánáshoz 's az idegen nyelvekkel történt sok rendű versenybe állításhoz képest sokféle tónnal, színvegyülettel és mozgathatósággal meggazdagítva.

Soha sem hirdettem vak követést. Azt hiszem, minden ember és minden nemzet, minden könyv és minden literatura a' maga saját erejében, kiforrásában és színében legjobb. De a' római nagyság' talpkövei közül egyik legnevezetesebb az, a' mi szerint a' halhatatlan nép mindent a' mit idegeneknél magára nézve, jól és hasznosan alkalmaztathatónak látott, azonnal eltanulni

és sajátjává tenni kész vala. Nem mondom, hogy úgy ítéljete a' művészség' tárgyairól mint Lessing vagy Winckelmann, Sulzer vagy Engel, Herder vagy Jean Paul, vagy Schlegel vagy akárki más; nem mondom, hogy higyétek állításaikat, vegyétek által principiumikat, és formáikat 's nem fogom sajnálni, ha a' németek' leghíresb philosoph-jaitól, természetvizsgálóitól, stylistáitól, kritikusaitól és a' miktől még tetszik, semmit, a' miket ők találtak vagy tanítottak, elfogadni nem akartok is. Csak küzdjete és forrjatok-ki saját erőtökben, csak törekedjete széles és sok oldalú 's mélyen megvizsgált ismeretekre, csak szerezzete magatoknak auctoritástól független, 's iskolai és polgári előítéletektől megtisztított magánállható ítéletet; csak tanuljatok idegen magasztalásban 's az önszeretet' sugalmaiban kételkedni, 's nem üres főtől jött gáncsot becsülni; csak ismerkedjete-meg alaposan mind a' nemzeti, mind az idegen literaturák' becseikkel és fogatkozásaikkal, mint az ő nagyai mind ezeket tevék: azonnal mind azoknak elég lesz téve, kik benneteket a' bölcsesség és dicsőség után szemlélni ohajtanak.

Az itt előszámlált pontok között nem könnyen van előttem nevezetesebb, a' nemzeti literatura' becsével és fogyatkozásaival megismerkedésnél. Egy közönséges, de tiszta és czélirányos kritika itt elkerülhetetlen. Midőn még Zrini feledségben volt 's a' két Gyöngyösin, Pócson, 's némelly más hasonlókön kívül alig volt valami, a' mi a' köz figyelmet foglalatoskodtatá, embereink a' költés' fő polczán lenni hittek bennünket; 's arról, hogy Europa' több nemzetei talán felettünk vagynak, nem is álmodoztanak. Illy nevetséges elhittség, látni való, minden előre törekedést és haladást lehetetlenné tesz; mert a' haladni akarónak tudnia kell van e még pálya megfutni való 's merre 's milly kiterjedt? De mi közöttünk még most is sokan vagynak, kik sem a' hátralévő pályákat, az az, potolást váró fogyatkozásaikat nem ismerik; sem a' mi hasonló figyelmet érdemel, való becsünket irányos szempontból soha sem tekintették. 'S az ilyenek' szemeit mi fogja, vagy mi foghatja valaha megnyitni, a' szükséges ismeretekkel, józansággal és erővel bíró kritikuson kívül? Azonban addig is, míg egy ilyen kritikus fellépne, tekintsük literaturánk' mostani állását keresztül, a' mennyire tud-

niillik e' jelen írás' czéljával öszvefér. Nálunk úgy látszik, czélirányosan fellépett, 's rendes előkészületekkel felruházott írók még nagyon kevesen vagynak. Két rendbeli folyóírásaink minden lapon bizonyítják, mennyire ismeretlenek vagyunk saját nyelvünk' grammatikai alkotványával is, 's hol a' grammatikai tudomány sincs még megszerezve, mit várjunk ott egyebet? Való, hogy vannak nyelvtanítóink egymással értelemben ellenkezők 's tegyük-fel, mintha még kétséges volna, kinek értelme legyen hibátlanabb. De mit fogunk mondani, ha íróink' nagyobb része minden sorban megmutatja, mennyire ismeretlen legyen minden névvel nevezendő nyelvtanítással, 's mennyire sem nem követ, sem nem tud semmi törvényt, semmi szokást és principiumot; hanem egyedül tollának mechanikai mozdulatira bízza írói egész dicsőséget? Minden író, ki a' classicusság' magvait keblében hordja, bizonyos jókori szerelemmel viseltetik a' nyelvhez, mi őtet annak vizsgálatára 's mind alkotványában, mind külső és belső kincseiben szoros ismeretére vezeti. Minden nemzetbeli classicus, készített legyen bár prosát vagy verset, ezen oldalról tündökölteti legnagyobb erejét, 's ezen tün-

döklés nélkül minden másféle, legnagyobb ismeret mellett is, a' classicus nevet elérhetni nem fogja. Nyelv-ideál, az az, a' legnagyobb lépcsőjű és kiterjedésű nyelvismérés, ízlés, és velebánás által a' lehetőségig tisztává, csinosná, hajlékonnyá, jelentővé és erőssé tett nyelv, előadás' tehetségével egybekapcsolva, az elengedhetetlen feltétel. Sallustius és Tacitus nem azért nagyobb írók az Augusta historiát szerzett hatnál, mintha fontosabb tárgyakon dolgoztak volna, hanem azért, mert a' nyelv-ideált elérni törekedtek. De ezen nyelv-ideál sem nem egyszínű és egyformájú, sem nem magán álló. Az írói különböző karakterekhez képest számtalan különböző szint és formát nyer; 's mindég bizonyos alkotó lelket teszen-fel, mivel minden nagy író a' maga ideálját saját keblében ön maga alkotja. A' homeri és klopstocki nyelv értelmes hangokból áll ugyan, mellyek a' görög és német köznyelvben feltaláltnak: és még is ki nem érzi, hogy nem csak azon új találmányu öszvetett szavak, hanem a' legszokottabbak is az előadás' újsága, a' helyhez-tetés' mineműsége, az értelem' világos vagy sötéttiszta, erős vagy gyengéd meghatározása, a' modulatio 's száz meg száz illye-

nek által a' például felhozott két nyelv' birtokosaitól mintegy eredetileg látszik fel-
találtnak lenni? E' nyelvalkotó tehetség
kétségkívül sok lelki erőt teszen-fel; az
író, ki így alkot, kétségkívül temérdek be-
hatással bír azon tárgyra a' mit czéllá te-
szen; következésképen ő azt nem minden-
nap színekben, nem a' közember' szem-
pontjából, 's nem mint közönséges dolgot
fogja felállítani. Ezért leszen a' classicus'
nyelvén még a' legismeretesebb tárgy is
újja, 's szokatlan figyelemre méltóvá,
midőn a' mindennapi ember' tolla alól
a' legfontosabb tárgy is élet és mozgás, szín
és erő nélkül tűnik-fel 's unalmat terjeszt
maga körül.

Ha prosánk' állapotját ezen mértéknél
fogva tekintenők 's látnók, hogy az na-
gyobb részint nem csak grammatikai isme-
ret', de logikai összefüggés' hiával is van;
hogy vagy csontszárazsággal, vagy virágos
foltok' helytelen felaggatásával készült - ki,
hogy még a' tárgy' fontosságát is be nem
hatás, fel nem fogás, és vagy semmit vagy
kicsinységeket mondás által elhomályosítja,
hogy az egészhez képest előre el nem gon-
dolt, czéltalan, 's történetből elővett dol-
gok körül foglalatoskodik, akkor is csak az

írók' serkentését fogjuk e szükségesnek állítani? Kell e serkentenünk az írot, kinek prosája az itt leírthoz hasonlít? Vagy ha a' jó, vagy jóra indult írot illik csak serkentenünk, nem legelébb is szükséges e neki a' maga érdemlett polczát az érdemteleneken felül kimutatni? De ime a' Rochefoucauld' maximái előtt, ott áll sup. Kistől egy szép prosai műv, 's ki látszik arra elég figyelmet fordítani? Ott áll az Aurora' első évében Horvát István' Árpádja 's alig emlékezem valakiről, ki azt való becsében említette volna. Ott áll a' Kazinczy' Marmontele, 's azok, kik nyelvünkbe azt a' francia könnyűséget ohajtották, látszottak e ismerni a' könyvet, a' mit nem néztek máskép, csak mint neologismussal rakott valamit? Számkivessük tehát a' kritikát! mert sérthet 's ne hallgassuk-meg tőle a' serkentőt is. Mert csak a' jót mutatni-ki 's elhallgatni a' roszt, fél tett, az az, gáncsos érdemlő tett. A' kritika, ha céljának megfelelni akar, a' literatura' egészét, tűkör gyanánt tartozik vissza adni. Sok ember áll-meg a' tűkör előtt, 's ezt vagy am azt, a' mit különben észre sem vett volna, meglátja, 's vizsgálat' tárgyává teszi. Így lett a' német közönség Lessing, Lange, Wie-

land, Klopstock 's mások által a' Gottsched' kárthozó oldalaira figyelmetessé, 's egy közönséges nyelv és ízlésbeli reformatio kezdődött-el, 's a' pálya a' Schillerek és Goethék előtt megnyittatott.

Ha valamelly író azt állítaná, mint bizonyos köz kézen forgó német könyv, hogy a' mi sz. Lászlónk lengyel király vala, nem tartanók e nyilvános visszaigazításra méltónak? 'S midőn valaki a' józan ész' törvényei 's a' helyes ízlés ellen írja könyveit, vagy értekezéseit, vagy verseit, azt kimondanunk nem kell? Midőn valaki a' literatura' valamelly ágáról hibásan gondolkodik 's ezen hibás gondolat nála, vagy másnál a' haladás' útát bezárja, annak megnyílását czélos itélettel elősegíteni nem illik? Bacsányi' példája tanít, hogy vagynak, kik Gyöngyösi Istvánt még most is a' magyar költés' fejedelmének hiszik. Senki tehát a' murányi ostrom és egri ostrom felett komoly vizsgálatot ne tarthasson? 's a' száz évvel egymástól különböző két műv' írójáról, az említett hiedelem' tekintetében szabadon ne szólhasson? A' szabad szólhatás pedig, mind a' fénylő mind az árnyékos oldalak' felfedezését jelenti. 'S miről is van inkább szükségünk vizsgálódni és szólani, mint

versíróinkról? Poetai oldalunkkal az idegenek előtt is dicsekszünk, 's nehogy a' dicsekedés gyalázattal forrjon ránk vissza, nem lehet elég gyakran emlékezetbe hozni magunk előtt, miképen csak kezdők vagyunk, 's nyelvünk forrásban, ideáink fejlődésben 's erőnk küzdésben még most van. Lyrai költésünk, mellynek pályáján legtöbbször jelentek-meg, még maga is nagyon szűk körű. Ki nem ismeri a' Matthisson' lyrai anthológiáját? 'S annak temérdekségéhez képest, mi mind az, a' mit Toldy a' magyar költés' kézi könyvében adhatott? Vagy azt hisszük e, hogy ha birtokunk' kiterjedése nem nagy, becse legalább tagadhatatlan. Igen is bírunk holmit jót, holmit igen jót, de ha sokan a' jók közé számlálják azt is, a' mit belső érdem helyett, csak a' nyelv' külső éke, csak virágos szólások és rythmus ajánlanak, 's ha látjuk, hogy ezen számlálás a' való becs' útjáról bennünket álpályára visz: akkor is hallgatnunk kell e? 's az idegenek előtt kiket már figyelemre hozánk, pirulnunk? Az eposban, úgy mondá Toldy, közel állunk a' tökélet' pontjához. Mi tehát az, a' mi bennünket azon ponttól még is (bár az állítás szerint kicsiny) távolságban tart?

E' kérdés' megfejtése úgy látszik nagyot segítené rajtunk: de azt epikusaink' részrehajlatlan megítélésen kívül egyéb nem teheti. A' drámai poesis' mezejét a' mi illeti: midőn látjuk, milly, más oldalról nagy erejű, íróink fáradoztak azon hiában, mi hasznosabb, az e, hogy a' hiában fáradozókat vagy némán nézzük, vagy vigasztalásúl tapsainkkal enyhítsük? Vagy az, hogy komolyan vizsgáljuk-meg mi okozta legyen munkáiknak a' sikeretlenséget? 'S mit kellett volna tenniük, a' mi által czéljukhoz közelíteni lehetséges lett volna?

Mihelyt az eddig elmondottakat egy kis figyelemmel tekintitek keresztül, azonnal látni fogjátok, miképen én prosában és versben a' művészséget teszem a' kritika' fő szempontjává. Azonban midőn az írókat sok és mély ismeretszerzésre utasítottam, elejét vettem azon ellenvetésnek, mintha a' tudományokat hátra tenném. Tudomány kell igen is, de tudomány művészi lélekkel és kézzel párosítva, ha literaturánknak való becset adni szándékozunk. Sokan azok közül, kik a' Tudományos Gyűjtemény' talpkövét megvetették, verselésünkre úgy néztek, mint a' literatura' gyermekkorára, melyet elhagyni 's a' komoly tudományokra

férfiúi érettséggel által menni kell. E' hie-
 delem nálunk közönségesebb mint gondol-
 hatnók 's e' miatt szükség emlékezetbe hozni
 a' Platókat, Aristotelesek, Cicerókat, Co-
 lumellákat, kik a' verselést gyakorolván,
 művészi előadáshoz szoktatták magokat 's
 prosájokat étellel és virágzattal gazdagíták-
 meg. Nem ohajtom, hogy minden író ver-
 seljen, de ohajtom, hogy literaturánk min-
 den korain keresztül nagy költőket szám-
 lálhasson; kik a' nyelvet folyvást szépség-
 ben és erőben tartván-fel, a' tudományos
 író' komoly prosájának is összeérés, társalko-
 dás és viasszasugárzás által elevenebb színt és
 lélekgyönyörködtető sajátságokat kölcsönöz-
 zenek. Lelkesedést kívánok minden írónak,
 a' ki méltó tárgyat méltólag akar előadni,
 's nem csak lelkesedést pedig, hanem ízlést
 is. Amaz első nélkül semmi nagyot, semmi
 újat felhozni képes nem lesz, ez utolsó'
 hiával pedig tárgyadat másokkal megked-
 veltetni nem fogod. Írók, kik iskolamesteri
 elhittséggel állanak-fel, 's olvasóikat tudat-
 lan gyermekek gyanánt tekintvén aprósá-
 gaikat szárazan 's gyermekes magyaráza-
 tokkal mondogatják-el, soha sem emelik-fel
 literaturánkat. Csak az fog mind dologhoz
 értő hazája' fiainak, mind az idegen föld'

embereinek figyelmébe juthatni, ki egy tanult 's ízléssel, ítélő tehetséggel nagy mértékben bíró közönséget képzel maga előtt, 's azt teljes mértékben kielégíteni törekszik. E' jegyzés azonban nem csak a' könyvszerzőket, hanem az őket megítélő kritikust is illeti. Más nem ítélhet idegen érdemről azon kívül, kiben magában is érdem van. Az ítélni akaró egész tudományú 's gyakorlott ízlésű legyen, 's tudnia kell, hogy nem arra van szükség, ha ez vagy amaz íróban mi tetszett vagy nem tetszett nekie? hanem arra, ha ez vagy amaz író bírja e az ismereteknek, mellyek tárgyához kötve vagynak, egész massáját? 's ha előadása megegyez e a' jónak, szépnek, nagynak és valónak egyetemi principiumival? Érzesz magadban elég erőt ezen kívátnak eleget tehetni 's meg tudod az ízléssel egybekapcsolt erőt az iskola és előítéletek által megszentelt formákon kívül is választani: lépj-fel bátran 's bár némelylek megbotránkozzanak viselettedben, ne szünj-meg a' literatura' egész állását és menetelét szemmel tartani; a' nyelv' classicaí miveltségét, a' szó' teljes értelmében, célponntá tenni; az írói karaktereket és szempontokat ismerni tanulni, 's azokkal egy viszonyban a' műveket min-

den oldalról vizsgálatba venni, 's fényt és árnyékot pragmatikai fejtegetéssel kimutatni. Ezeket tévén, lehetetlen az egészre nézve jóltevő következéseket nem hoznod-fel, 's midőn itt vagy ott egy serdülő genie gerjesztett világodnál fáklyát gyújt, midőn itt vagy ott olvasóidat figyelemre vonszod, 's a' közízlés szerencsésebb fordulatot nyer általad, 's te a' jövődöre kinézvén egy gazdagabb keblű generatiónak származását remélheted: akkor tûrd a' megsértett író' haragját vigasztalva, 's ha kezét emel reád, kiáltsad Themistoklesként ellenébe: ü ss, csak hallgass-meg!

Kölcsey,